

A kerecsensólyom (*Falco cherrug*) és az ürge (*Spermophilus citellus*) a Nyugati Alföldön

Kiadja a Milvus Csoport Madártani és Természetvédelmi Egyesület
Székhely: Marosvásárhely, Crinului u. 22. sz.
Postai cím: 540620 Marosvásárhely,
OP.3, CP.39. Tel/Fax: + 40 265 264726
www.milvus.ro

Készült a Csíkszeredai Polgár-Társ Alapítvány és az Apemin Tuşnad SA támogatásával

Grafika, szerkesztés: Deák Attila - Lanius Design Stúdió

A képek szerzői:

- © Alfred Borchard: 6. o.l.
- © Bagyura János: 3. o.f., 3. o.l., 4. o.l., 5. o.f.
- © Daróczi J. Szilárd: 7. o.f., 7. o.l., 11. o.l.
- © Deák Attila: 9. o.f., 10. o.f., 10. o.l.
- © Luca Dehelean: 8. o.f., 9. o.l.
- © Milvus: 6. o.f.

o. = oldal, f. = fent, l. = lent

A kerecsensólyom rövid bemutatása

A kerecsensólyom (*Falco cherrug*) hosszú farkú és szárnyú, karcsú megjelenésű, túlnyomóan barna színezetű, szinte egerészölyv nagyságú ragadozómadár. Testhossza 45-55 cm, míg szárnyfesztávolsága 105-130 cm. Az öreg madarak hátoldala barna, fejük világos, sárgás-krémszínű, néha egészen fehér, melyen egy keskeny, sokszor határozatlan barkó figyelhető meg. Alsótestük világos, sárgásfehér vagy piszkosfehér, melyen sötét, a has fele sűrűsödő csepp alakú pettyezés és csíkozás látható. Az alsótest legsötétebb része a gatyatájék, mely sokszor barnás színezetű és kontrasztban áll a has- és melltájékkal. Lábuk és a csőr tövéénél található viaszhártya

Fiatál hím kerecsensólyom

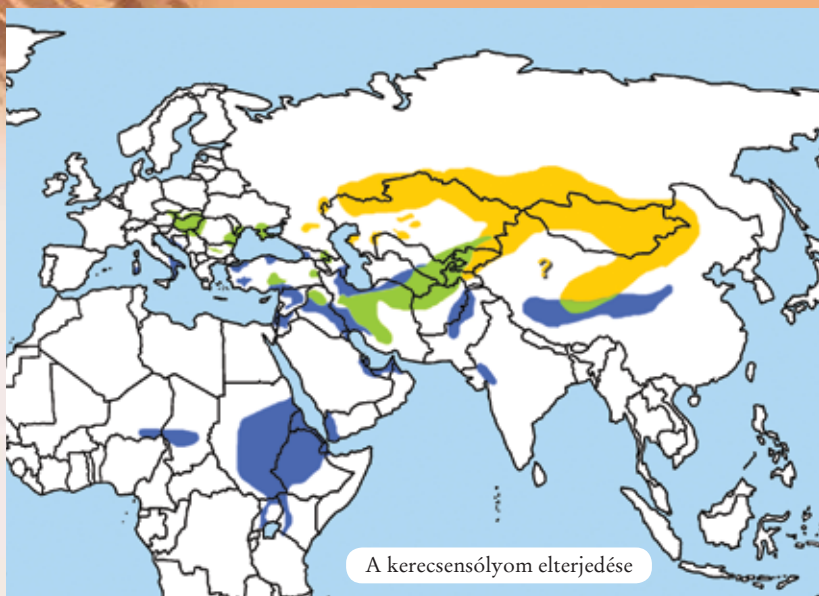
sárga. A fiatal madarak hátoldala sötétebb, mellükön és hasoldalukon a csepp alakú foltok sűrűbbek és sokszor hosszanti csíkokká állnak össze. Barkójuk kifejezettebb,

fejszínük sötétebb, viaszhártyájuk és lábuk szürkés-kék, mely csak két éves korukban kezd sárgára színeződni.

A kerecsensólyom elterjedése

A kerecsensólyom előszeretettel telepszik meg nyílt térségeken, így a kiterjedt sztyeppék jellegzetes ragadozómadárfaja. Európában elsősorban a síkvidéki erdős-sztyeppék, ártéri erdők, mezőgazdasági területek és hegylábi sík vidékek, míg Ázsiában főként a sztyeppék, félsivatagok, magashegységek fennsíkjainak lakója. Elterjedési területe nagyjából egybeesik kedvelt zsákmányállatának, az ürgének az elterjedési területével. Európában csupán kis számban, Szlovákia, Magyarország, a volt Jugoszlávia, Bulgária és Ukrajna területén költ. Kisebb, néhány párt számláló állomány található még Csehországban, Ausztriában, Romániában, a Moldvai Köztársaságban és Oroszországban. Európában

a fiatal madarak egy része ősszel elvonul vagy elkóborol, az ivarérett madarak többnyire egész évben a fészkelőterületen vagy ennek közelében maradnak. Az ázsiai állomány jelentős része vonuló. A telelőterületek Északkelet-Afrikában, az Arab-félszigeten, a Közel-Keleten, Pakisztánban, Kazahsztán területén, Üzbekisztánban, Türkmenisztánban, Kína egyes területein és a Tíbeti-fennsíkon vannak.

A kerecsensólyom biológiája

Előszeretettel telepszik meg ligetes erdőkkel, facsoporatokkal és fasorokkal tarkított nyílt területeken, melynek közelében ürgés legelők találhatóak. Más sólyomfajokhoz hasonlóan, saját fészket nem

épít, főképp ragadozómadarak és varjúfélék fészkeit foglalja el költésre. Ázsiában többféle sziklapárkányokon költ. A jó kitekintést és biztonságos beszállást kínáló költőhelyeket részesíti előnyben. Sík terül-

eteken kedveli a magányosan álló öreg fákat, erdőszéleket. Egyre nagyobb számban telepszik meg varjúfélék magasfeszültségű villanyoszlopokon található fészkeiben. Ehhez az új fészkelési lehetőséghez

Kerecsensólyom fiókák
hollófészkekben

jól alkalmazkodott, és így olyan területeken is megtelepedhet, ahol nem állnak rendelkezésre más fészkelési feltételek. A tojó márciusban 3-5 tojást rak le, melyek kotlási ideje 32-35 nap. A fiatal madarak 42-45 napos koruk után válnak röpképesé és hagyják el a fészket.

A kerecsensólyom legkedveltebb táplálékállata az ürge, azonban mivel ez téli álmot alszik, a sólymoknak ez időszakban más zsákmányforrást kell értékesíteniük. Ilyenkor főképp madarakat (galamb, seregély) zsákmányolnak, de elfogják a pockot, egeret is.

A kerecsensólyom védelmi státusza

Hazánkban a kerecsensólyom védett faj, természetvédelmi értéke 2700 EUR. A faj az Európai Unió Madárvédelmi Direktívájának I. függelékében, a Berni Egyezmény II. függelékében, a Bonni Egyezmény II. függelékében, a CITES II. függelékében is szerepel, valamint az IUCN Vörös Listáján a „Veszélyeztetett” kategóriába van besorolva. A kerecsensólyom európai állományának hatékonyabb védelme érdekében, az érintett európai országok egy akciótervet állítottak össze, amely az Európai Unió kerecsensólyomra irányuló fajvédelmi tevékenységét is meghatározza. A Kerecsensólyom-védelmi Akcióterv kidolgozásában a Milvus Csoport ragadozómadár-védelemmel foglalkozó szakemberei is aktívan részt vállaltak.

A kerecsensólyom főbb előfordulási helyei a Nyugati Alföldön

A kerecsensólyom múltja és jelene

Hazánkban a faj a régi irodalmi feljegyzések szerint szélesebb körben volt elterjedt, bár úgy tűnik soha nem volt gyakori. Az adatok szerint egy-aránt költött Dobrudzsa és a Duna-delta területén, a Nyugati Alföldön, délen, a Duna folyása mentén és Erdély több pontján is.

Az 1960-as és '70-es években még voltak ismert fészkei a Duna-deltában és a Maros alsó árterében, miután a faj állományában rohamos csökkenés lett észlelhető. Pár év alatt teljesen eltűnt mint költőfaj a korábban jól ismert, hagyományos költőterületeiről. Ezt követően két évtizedig a faj hazai helyzete nem volt egyértelműen tisztázott. Pillanatnyilag mindössze három fészekről van ismeretünk melyek mindenike az ország DK-i részén, Dobrudzsában található. Ezen kívül rendelkezünk még olyan adatokkal melyek alapján valószínűsíthető a faj költése az ország déli részén, a Duna árterében. A Bărăganban való esetleges költéséről nincsenek ada-

taink. Az egyik legjobban kutatott országrészről, Erdélyről nagy valószínűséggel jelenthetjük ki, hogy a faj nem költ. Hazánk nyugati felében az utóbbi években rendszeresen megfigyelhető az év bármely szakában, a költési periódust is beleértve. Ezen adatok birtokában kijelenthetjük, hogy a faj kis számban, de nagy valószínűséggel költ országunk ezen részén, de lakott fészkek mindaddig nem kerültek meg. Az általunk becsült országos állomány 5-10 párra tehető.

A solymászat nagyban hozzájárul a faj állománycsökkenéséhez

A kerecsensólyom védelmére irányuló tevékenységek

Az ország nyugati felében 2008-ban a Polgár-Társ Alapítvány és az Apemin Tuşnad SA támogatásával jelentős számú költőláda került kihelyezésre kerecsensólymok számára. Mindezek mellett, az ország ezen részén egy átfogó területfelmérés is történt a fajnak megfelelő élőhelyek feltérképezésével. A műfészkek nagy része a Natura 2000-es, fontos madárvédelmi területekre (SPA) lett kihelyezve, mely egy biztonságosabb helyet jelent majd a madarak megtelepedése esetén. Ezen tevékenységgel a kerecsensólyom számára alkalmas és biztonságos költőhelyek számát igen nagy mértékben megnöveltük az ország nyugati felében. A műfészkeket a program során felderített, valamint a korábbi ismert területeken helyeztük ki.

Kerecsensólyom-műfészkek kihelyezése

Kerecsensólyom-műfészkek

Az ürge rövid bemutatása

vörhenyes vagy szürkés árnyalattal, a háton halvány, apró világos foltokkal. Az alsótest világosabb színezetű, általában piszkosfehér vagy homoksárga. Szeme viszonylag nagy és sötét, fülkagylói kicsik, alig emelkednek ki a bundából. Gyakran felágaskodva figyel, futás közben teste a földhöz tapad és farkát magasra emeli. Nagyon éber, éles fütytyentéssel figyelmezteti társait a közeledő veszélyre és ilyenkor villámgyorsan eltűnik járatában.

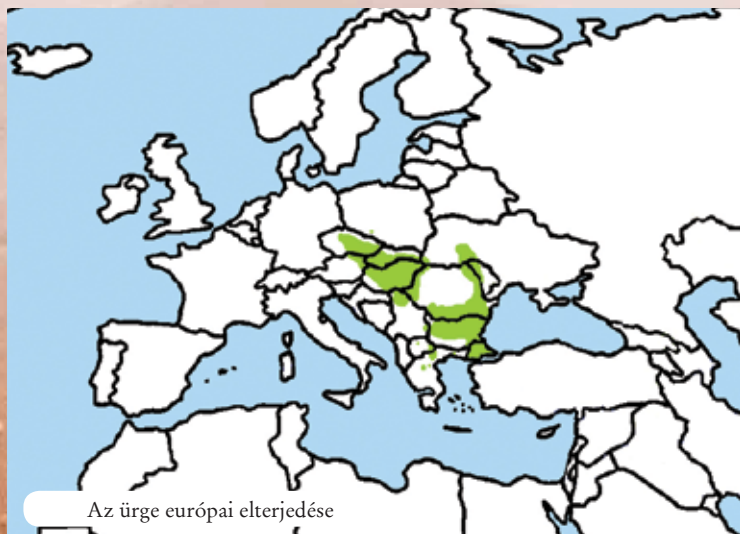
A közönséges ürge (*Spermophilus citellus*, korábban *Citellus citellus*) közepes termetű rágcsáló emlős, a mókusfélék családjának

képviselője. Testhossza 18-24 cm, farka 4-8 cm, míg tömege 200-350 g. Teste elnyújtott, feje viszonylag nagy és kerek. Bundája sárgásbarna, olykor

Az ürge elterjedése

Az ürge Kelet- és Délkelet-Európa sztyeppéinek lakója, elterjedése nyugaton Ausztria keleti feléig illetve Csehországig, északon Lengyelország déli részéig illetve Ukrajnáig húzódik.

Elsősorban sík- és dombvidéken fordul elő, de Dél-Európában hegyvidéken is megtalálható. Legfontosabb élőhelyei a legelők, sztyepprétek, de homokpusztákon, ritkábban kaszálókon is megtelepszik. Kerüli a nedves réteket, szikéseket és beszántott

Az ürge európai elterjedése

területeket. Ahol élőhelyeit megszüntették, gyakran a folyók töltéseire szorult vissza.

Hazánkban az ürge a Kárpátoktól keletre és délre sík- és dombvidéken csaknem mindenütt előfordul, ahol megfelelő élőhelyeket talál. Legelterjedtebb és leggyakoribb Dobruzsában és Moldvában, de Olténiában és Munténiában is fellelhető. A Nyugati Alföldön az ürgének egy, a magyarországgal összefüggő populációja él, amely az élőhelyek feldarabolódása miatt mára rendkívül sérülékennyé vált. A faj elterjedésére ma országos szinten is a mozaikosság jellemző és egymástól elszigetelt populációkban van jelen.

Figyelő ürge

Az ürge biológiája

Nappali életmódú állat, gyakran látható legelőkön szaladgálva vagy felágaskodva. Ember vagy állat közeledtére sűrűn hallható vészjelző füttye. Az ürge saját maga ásta járatokban telepszik meg, amelyeknek több kijáratát könnyű észrevenni az alacsony fűben. Ezek 4-5 cm átmérőjű lyukak, melyeknek tengelye a földfelszínre többé-kevésbé merőleges. Veszély esetén mindig ezekbe menekül.

Táplálékát legnagyobb részt lágy szárú növények alkotják, de zöld növé-

nyi részeket és magvakat is fogyaszt. A téli időszakban (szeptembertől márciusig) az ürgék hibernálnak. A tavaszi ébredés után rövidesen elkezdődik a párzás, majd a nőtény átlag 26 napi vemhesség után 5-8 utódot hoz világra,

melyek két hónap alatt önállósulnak.

Az ürgének számos ellensege ismert. A ragadozó emlősök többsége fogyasztja, elsősorban a közönséges górény, a molnárgórény és a hermelin vadászik rá. Emellett sok ragadozómadárnak jelenti fontos táplálékforrást.

Kisebb rágcsálókhoz hasonlóan az ürgénél is megfigyelhető időszakos állományflutuációk, egyed sűrűségük nagyban változhat egyik évről a másikra.

Ürgecsalád

Az ürge védelmi státusza

Romániában, csakúgy mint elterjedési területének legnagyobb részén, az ürge védett faj. Az Európai Unió Élőhely Direktívájának II. és IV., valamint a Berni Egyezmény II. függelékében is szerepel, az IUCN Vörös Listáján pedig a „Sérülékeny” kategóriába sorolták.

Noha a 80-as évekig még mezőgazdasági kártevőként kezelték, ma már az ország egyik legveszélyeztetettebb emlősének számít. Legfőbb veszélyeztető tényező a fajra nézve a rövidfűvű gyepterületek eltűnése, illetve felszabdálódása. A területhasználatban bekövetkező változások, így a háziállatok számának nagymértékű csökkenése a másik fontos veszélyeztető tényező, ami a legeltetés el-

Frissen vajt ürgelyuk

maradásával a füves növényzet alacsony szinten tartását teszi lehetetlenné. Romániában nagyon sok egykori előfordulási helyéről eltűnt, mivel élőhelyei megszűntek

vagy kritikusan felszabdálódtak. A még meglévő ürgés legelők megőrzése ezért a hazai természetvédelem kiemelt feladata.

Táplálékkereső ürge

Az ürge védelmére irányuló tevékenységek

A Polgár-Társ Alapítvány és Apemin Tüsnad SA által 2008-ban támogatott program keretében egy teljes, a Partiumra és a Bánság síkvidéki részére kiterjedő ürgeállomány felmérést végeztünk négy megyében. A felmérés során több mint 120 területet vizsgáltunk meg a régióban, melyek közül 92 helyen találtunk ürgét. Sajnos ezek nagyrésze beszűkült élőhely és a telepeket kis egyedszám jellemzi. Ezért nagyon sürgetőek a védelmi óvintézkedések, így a feltérképezett legelők jelentős részét Natura 2000-es (SCI) területnek fogjuk javasolni.

Az ürgeállományok hosszú távú megőrzése fontos természetvédelmi feladat és ezek pontos ismerete nagyon fontos a kerecsensólymot célzó védelmi intézkedések szempontjából is.

Ürgés legelők elrendeződése a Nyugati Alföldön

Új Natura 2000-es területek kijelölésével megpróbáljuk gyakorlatba ültetni azt a mezőgazdasági kompenzációs rendszert, melynek segítségével az ember által fenntartott gyepek és legelők megléte a jövőben is biztosítható.

Támogatta a:

Proiect finanțat de Fundația pentru Parteneriat
și Apemin Tușnad SA

